

Forhandling af adgang og forskerrolle i plejesektoren og slagteribranchen

– erfaringer fra et etnografisk feltarbejde

Dorte Raaby Andersen, Kent Jacob Nielsen, Susanne Nissen Sagoo, Johan Hviid Andersen & David Høyrup Christiansen

Abstract

Etnografiske metoder er udbredte metoder inden for arbejdslivsforskningen. Metodebøger giver indblik i overvejelser omkring, hvordan man som etnograf får adgang til feltet, om positionering og roller. Men hvordan udspiller forhandling om adgang og forskerrolle sig på tværs af forskellige arbejdspladskontekster? På baggrund af en analyse af feltnotater fra observation og interviews i plejesektoren og i slagteribranchen bidrager artiklen med praksisfortællinger om levede erfaringer i relationen mellem forsker og felt. Artiklen illustrerer, hvordan forhandling af rolle udspiller sig på tværs af kontekst, og hvilken betydning konteksten har for forskerens mulighed for at indtage forskellige forskerroller. Det fremgår, hvordan forskerens aktive deltagelse i arbejdet i den ene branche giver en kropslig erfaring og er en særlig kilde til forståelse og viden om arbejdet. Men erfaringerne fra den anden branche, hvor forskeren henvises til en rolle som observatør, bidrager også med en viden om det arbejdsliv, der udfolder sig på arbejdspladsen. Artiklen viser desuden, hvordan autoetnografiske beskrivelser kan give en unik indsigt i arbejds konteksten og at de kan kobles med konventionelle etnografiske beskrivelser. Hvis konteksten tillader det, kan forskellige etnografiske metoder supplere hinanden og hjælpe forskeren til at tydeliggøre og skifte mellem roller i løbet af feltarbejdet og i sin skriftlige fremstilling. En væsentlig metodisk pointe i artiklen er dog, at forskerrollen og den metodiske tilgang ikke er noget, der frit kan vælges, men er noget, som forhandles og bestemmes af konteksten og som ikke mindst kræver, at forskeren har noget at forhandle med, der tillægges værdi i den givne kontekst.

Keywords: Etnografi, arbejdsmiljøforskning, forskerrolle

Indledning

Etnografiske kvalitative metoder i form af observation og interviews er udbredte forskningsmetoder inden for arbejdslivsforskningen i Danmark (Wegener & Aakjær, 2014).

Målet med metoderne er at tage udgangspunkt i den lokale kontekst, hvor arbejdet foregår. Styrken ved metoderne er, at de kan bidrage med indsigt og forståelse, som kvantitative metoder ikke kan indfange (Kri-

stiansen & Krogstrup, 1999). Etnografiske bøger om metode giver indblik i overvejelser omkring, hvordan man får adgang til feltet, om positionering og roller. Men adgang er ikke noget, etnografen automatisk tildeles, ligesom ønskede roller ikke altid er mulige. Adgang og roller må løbende forhandles. Hvordan udspiller forhandlinger om adgang og roller sig på tværs af forskellige brancher? Og hvilken betydning har konteksten for muligheden for at indtage forskellige forskerroller og anvende forskellige metoder? Disse spørgsmål er omdrejningspunktet for denne artikel. Idéen til artiklen opstod i forbindelse med et feltarbejde gennemført i plejesektoren og slagteribranchen. Feltarbejdet medførte forskellige erfaringer i forhold til adgang og forskerroller, og det vakte interessen for at analysere relationen mellem forsker og felt og de forhandlingsprocesser, som udspillede sig på tværs af disse kontekster. Mens feltarbejdet i den ene branche primært resulterede i konventionelle etnografiske beskrivelser, så resulterede feltarbejdet i den anden branche i feltnotater, som også havde autoetnografiske kvaliteter. Dette forstærkede interessen for at undersøge, hvordan også metoden og den etnografiske tilgang bringes til forhandling på tværs af kontekst.

Formålet med denne artikel er at vise, hvordan forhandling om adgang og forskerrolle udspillede sig forskelligt mellem arbejdspladser. Dernæst at diskutere kontekstens betydning for muligheder og barrierer for at anvende forskellige forskerroller og endeligt at præsentere de metodiske indsigter, som brug af forskellige forskerroller medførte.

Den etnografiske metode

Etnografi er en tilgang inden for antropologisk og samfundsvidenskabelig forskningsmetode, hvor målet er en dybdegående empirisk forankret forståelse af en given kontekst og et "indefra"-perspektiv på verden. Det

handler om at forstå menneskers sociale meninger og almindelige aktiviteter i deres omgivelser. Tilgangen involverer forskeren, som deltager ved at være i omgivelserne og deltage i aktiviteter, der udspiller sig for at indsamle data (Brewer, 2000; Jacobsen & Jensen, 2018). Tilgangen kan dateres til antropologiske studier fra 1900-tallet, hvor Bronislaw Malinowski, Alfred Radcliffe-Brown og Franz Boas studerede fremmede kulturer ved at deltage i samfund i lange perioder for at dokumentere det sociale system og dets aktiviteter (Hammersley & Atkinson, 2007). Den etnografiske tekst var en naturalistisk beskrivelse af det studerede. Tilgangen blev adopteret af sociologer fra Chicago-skolen i 1920'erne og 1930'erne, som studerede sociale problemer i forbindelse med urbanisering, og den blev senere anvendt i forbindelse med studier af fx professioner og uddannelse (Reeves et al., 2008).

Sidenhen udvikledes talrige forskellige etnografiske traditioner, som vægter forskellige forhold og som gav anledning til diskussioner og metarefleksioner over forskerens roller, følelser og måder at bearbejde data på. Sådanne diskussioner prægede repræsentationsdebatten i 1980'erne, som kan betragtes som et opgør med konventionel antropologi og en forståelse af antropologen som en alvidende forfatter (Clifford, 1986). Bag repræsentationsdebatten lå et ønske om at tydeliggøre de intersubjektive processer, hvorigennem antropologisk viden er produceret (Lindhardt, 2014), og det resulterede i flere personlige og selvreflekterende etnografiske bidrag blandt andet fra etnografer inspireret af den autoetnografiske tradition.

Autoetnografien presser etnografien ud ad den kvalitative, subjektive og kreative vej. Den er kendetegnet ved et fokus på at lade læseren fornemme og leve sig ind i felten bl.a. via en impressionistisk stil kendetegnet ved levende sprog, poetiske indslag og dramatisk opbygning af tekst. Skrivestilen

står i kontrast til konventionelle etnografers distancerede skrivestil, som i højere grad har fokus på indhold end form og mindre æstetisk nydelse, identifikation og indlevelse (Adams et al., 2015; Larsen, 2018). Målet med den autoetnografiske tilgang er at beskrive og systematisk analysere etnografens personlige oplevelser i mødet med feltet for at forstå kulturelle fænomener, der studeres (Baarts, 2010; Ellis et al., 2011; Larsen, 2018). Det betyder, at forskerens erfaringer og refleksioner over mødet med feltet er omdrejningspunkt for analyse og tekst (Anderson & Austin, 2012; Larsen, 2018), og målet er, at disse selvrefleksioner bidrager med kulturel indsigt, som kan løfte analysens abstraktionsniveau højere op end det personlige (Larsen, 2018). Den autoetnografiske tilgang adskiller sig fra konventionel etnografi, som er kendetegnet ved en vis distancering til det, der observeres. Selvom viden også her går via forskerens krop og sanser, så skrives forskeren, i kontrast til autoetnografien, ud af teksten. Fortalere for autoetnografien ser den som et alternativ til konventionel realistisk etnografi og kritiserer bl.a. den konventionelle etnografi for at være usynlig og alvidende (Adams et al., 2015; Larsen, 2018). Modsat kritiserer konventionelle etnografer autoetnografien for at have et for stort fokus på forskerens oplevelser og ikke nok på andre aktører i feltet. Det anføres, at såkaldt "stemningsmættede autoetnografier" sjældent udvikler nye teorier og begreber (Andersen & Larsen, 2017; Anderson & Austin, 2012).

Konventionel etnografi og autoetnografi adskiller sig således fra hinanden, hvad angår synet på involvering. Auto-etnografer er ikke bekymrede for, at etnografen bliver for involveret. Tværtimod fremhæves faren for misforståelse, hvis etnografen ikke deltager eller involverer sig (Larsen, 2018, s. 154). Manglende eller lav grad af involvering kan betyde, at etnografen ikke kommer tæt nok på sit felt og derfor kommer til at fokusere på

det spektakulære eller afvigende og dermed ikke få vist et nuanceret billede (Jacobsen & Kristiansen, 2001; Jensen, 2012; Kristiansen & Krogstrup, 1999). Konventionelle etnografer problematiserer derimod det at "go native", og de hævder, at etnografen kan risikere at miste den nødvendige distance til feltet. Det hævdes, at etnografen kan komme for nær og dermed ikke formår at distancere sig og anlægge et kritisk blik og intellektuel distance (Hammersley & Atkinson, 2007). De argumenterer for, at nærhed til feltet kan skabe forståelse, men at for megen nærhed kan indebære, at man ukritisk overtager informanternes perspektiv og taber distance. Dette kan medføre, at forskeren føler en etisk forpligtigelse til at vise et sympativækkende billede af det studerede. I metodelitteraturen anbefales det således, at både identifikation og distance kræver opmærksomhed for at undgå, at etnografen maler forskønnede eller unuancerede billeder (Jensen, 2012; Kristiansen & Krogstrup, 1999).

Etnografers grad af involvering handler også om etnografens rolle og observations-type. I metodelitteraturen skelnes der mellem forskellige deltagerroller og forskellige grader af involvering (Gold, 1958; Spradley, 1980). Gold (1958) beskriver, at rollerne kan spænde fra 1) den totale deltager, 2) deltageren som observatør, 3) observatøren som deltager og 4) den totale observatør. De to første har i højere grad end de to sidste vægt på engagement og subjektivitet, mens de to sidste i højere grad har fokus på løsrivelse og objektivitet. Den totale deltager holder sit formål og identitet skjult for aktørerne, der er altså tale om skjult deltagerobservation. Deltageren som observatør er kendetegnet ved, at forskeren deltager i feltet, observerer og knytter kontakter i feltet. Ved de sidste to observationsroller er rollen som observatør offentligt kendt men distanceret. Kontakten mellem forsker og informanter er mere kortvarig og formel. Det fremgår ligeledes af

metodelitteraturen, at forskerrollen og grad af involvering kan udvikles over tid. Burgess (1984) beskriver, at forskerrollen kan variere i grad af integration og accept. Faserne går fra *nyankommen*, *foreløbig accept*, *kategorisk accept*, *personlig accept* og *forestående afrejse* og afspejler gradvis stigende accept og integration i den sociale organisation. Han påpeger, at forskeren ikke nødvendigvis gennemgår alle faser på samme tid med alle informanter (Burgess, 1984; Kristiansen & Krogstrup, 1999). Deltagerroller kan altså skifte karakter i løbet af et feltarbejde.

Derudover kan kendetegn ved forskeren få betydning for forholdet til informanter og adgang til data. Disse tegn kan have betydning for den position, der er til rådighed og hvad etnografen kan lære (Hasse, 2002). Hasse et al. (2008) har fx påpeget, at en mandlig forsker måske kan deltage på anden vis i en mere maskulint orienteret kultur end den kvindelige forsker og omvendt. Ofte får kønnet eller de kropslige kendetegn først betydning, hvis det er kendetegn, der betyder noget i en organisation (Hasse, 2002, 2012; Hasse et al., 2008). Derudover kan alder have betydning for den måde, forskeren opfattes på, muligheden for at udvikle relationer og på de svar, man afkræves. Pointen er, at etnografer ikke blot vælger en rolle. Det er roller, de tilskrives, forhandler sig til og som konstrueres i mødet med feltet.

MSB-KULTUR projektet

Målet med feltarbejdet, der ligger til grund for artiklen, var at undersøge håndtering af smerter i plejesektoren (hjemmepleje og plejehjem) og i slagteribranchen. Baggrunden var, at hidtidige indsatser overfor smerter i muskler og led ikke havde haft den forventede effekt, og forskning pegede på, at arbejdsrelaterede smerter skulle forstås og forebygges ud fra et bredere perspektiv, hvor der ikke kun var fokus på ergonomiske faktorer, men

også arbejds kontekst og kultur (Christiansen et al., 2022). På den baggrund designede vi en kvalitativ undersøgelse for at undersøge kontekst og den kulturelle praksis i forhold til smerter på forskellige arbejdspladser. Vi var inspirerede af det, der inden for sociologien betegnes som "kultur som praksis", hvor kultur betragtes som noget, man gør, og noget, som løbende dannes gennem interaktion i en kontekst. Kultur er indlejret i kroppen og er et pejlemærke i forhold til handling og forståelse af, hvad der er tilladt og velset praksis i en specifik kontekst (Andersen & Larsen, 2017). Derudover var vi inspirerede af Hasses (2012) begrebsapparat og beskrivelse af kultur som *forbindelser mellem betydning og handling*. Via *kulturelle læreprocesser* lærer mennesket den kollektive betydning af ting, som lægger op til bestemte handlemuligheder. Kulturelle læreprocesser skaber *handleviden*, som dækker over forventning om en bestemt adfærd. Vi ønskede således at undersøge, hvad der blev tillagt betydning på forskellige arbejdspladser og den *selvfølgelige handleviden*, som kan være dybt internaliseret i et kollektiv på en arbejdsplads og som måske ikke er lært lige grundigt af alle (Hasse, 2012).

Etnografisk feltarbejde med brug af deltagerobservation og interviews blev valgt som metode for at opnå kropslig erfaring og lære, hvordan kulturen på forskellige arbejdspladser praktiseres. Deltagerobservation anvendes her med reference til den type observation, hvor forskeren indgår og deltager i en intens interaktion med de mennesker, han/hun studerer i deres sociale miljø (Bogdan & Taylor, 1975; Kristiansen & Krogstrup, 1999). Det var målet at være "deltager som observatør" (Golds kategori 2) og tilstræbe en aktiv deltagerrolle og producere tykke beskrivelser (Geertz, 1973) af kultur og kontekst på arbejdspladserne. Dette betød, at et medlem af forskningsgruppen søgte indblik i de daglige rutiner ved at være med i hjemmeplejebilen, på plejehjemmet og til stede i produktionen

på slagteriet. Målet var at deltage så meget som muligt for herved at få en kropslig erfaring og forståelse for, hvordan medarbejdere tilskriver mening og betydning til handlinger og handlinger (Kristiansen & Krogstrup, 1999). Forskeren var desuden inspireret af den kropssociologiske indsigt, at man lærer gennem kroppen (Bourdieu, 1999; Jensen, 2012), og at man kun lærer ved at udsætte sin krop for de betingelser, man studerer. Som sociologen Loïc Wacquant påpegede i sit studie af boksning, så bringer det først forståelse, hvis man fordyber sig og mærker en kulturs konstituerende elementer indefra. Når man studerer boksning, må man lære at bokse (Wacquant, 2004). Inspireret heraf var det forskerens mål at være kropsligt og sanseligt til stede på arbejdspladserne for herved at opnå en så dyb forståelse som mulig for medarbejdernes perspektiv og handlinger og den kontekst, hvori arbejdet foregår. Hun ønskede at deltage så meget som muligt og forberedte sig på at følge Goffmans anbefalinger om at "tune your body up" og være opmærksom på alle detaljer i miljøet for herved at øge muligheden for at sætte sig i medarbejdernes sted (Goffman, 1989). Ifølge Goffman er et feltarbejde først rigtig godt, når man overvejer at opgive sociologisk praksis og hænger i den samme kropslige rytme som resten af feltet (Goffman, 1989; Prieur, 2002).

Der blev gennemført feltarbejde på otte arbejdspladser, fire i hver branche. Der var afsat tre dage om ugen i en periode på fire uger til observation samt interview med ca. ti medarbejdere på hver arbejdsplads. Muligheden for deltagerobservation var forskellig i de to brancher. Mens deltagerobservation og interviews forløb efter planen i plejesektoren, blev observationsdelen beskåret til under halvdelen på slagterierne. Dette gav en unik mulighed for at undersøge, hvordan forhandlinger om adgang udspiller sig forskelligt mellem arbejdspladser, og hvilken

betydning konteksten har for forskerrolle og muligheden for at anvende forskellige etnografiske metoder.

I det følgende præsenteres først arbejdet i de to brancher efterfulgt af en beskrivelse af erfaringer med forskerroller og metoder fra de to brancher. Undervejs inddrages feltnotater. De består af empirinære beskrivelser af specifikke situationer på arbejdspladserne samt dagbogsnotater, som i højere grad har et autoetnografisk islæt. Sidst samles der op på erfaringerne fra de to brancher, og det diskuteres, hvilken betydning konteksten har for forskerrolle og metodisk tilgang.

Beskrivelse af arbejdskonktesten

Arbejdet i plejesektoren

I plejesektoren er genstanden for arbejdet borgere, som har brug for hjælp. Medarbejderne tæller social- og sundhedshjælpere/assistenter, sygeplejersker og ufaglærte, som udfører opgaver defineret i Serviceloven og Sundhedsloven. I hjemmeplejen kører medarbejderne til borgernes hjem og yder den service, borgeren er visiteret til (fx bad, linnedskifte), der vurderes til at tage et vist antal minutter. Arbejdet foregår i forskellige hjem og med forskellige borgere, hvor nogle er mere velfungerende end andre. Der er dem, som smiler og byder på kaffe og kage. Der er andre, der græder over manglende nattesøvn og mareridt, dem der føler sig ensomme og trætte. Nogle borgere mødes i hoveddøren, og medarbejderen noterer, at de tager deres medicin, og andre bliver mødt længst inde i husets sidste rum i mørket under dynen. Nogle hjem er sirligt rene, og så er der hjem med gebis i en støvet vindueskarm, hvor medarbejderne må sno sig forbi kartoner, flasker o. lign., som ligger spredt på gulvet. Nogle medarbejdere kører en fast rute, mens andre har en varierende rute, der tilrettelægges af en "planlægger" med overblik over medar-

bejdernes daglige program. Til nogle besøg er der to medarbejdere om opgaven, fx ved nogle forflytninger, hvor det kan være nødvendigt at være to medarbejdere for at hjælpe borgeren fra et sted til et andet eller med at ændre stilling. Selvom opgaverne synes veldefinerede og forudsigelige, så beskriver flere medarbejdere jobbet som uforudsigeligt pga. borgernes varierende helbredsmæssige tilstande og arbejdsforhold. Nogle gange kan opgaverne hurtigt effektueres, andre gange kræver de længere tid end beregnet. Dette betyder, at medarbejderne kan komme i tidspress og må søge hjælp hos planlæggeren eller en kollega. På plejehjem er borgernes behov ligeledes forskellige, men omgivelserne er mere ens, fordi borgerne bor (i egen bolig) på plejehjemmet. Ligesom i hjemmeplejen kan der være opgaver, som tager kortere eller længere tid end forventet, hvorfor der også her kan være brug for assistance fra kolleger for at nå tidsplanen. Der er gennemført en række tiltag for at minimere fysiske belastninger i arbejdet. Medarbejderne har adgang til forflytningshjælpemidler fx lift og vend-let systemer, som kan afhjælpe, at medarbejdere skal rykke, hive eller trække ved forflytninger. Der er glidestykker og drejepuder til samme formål og hjælpemidler til på- og aftagning af kompressionsstrømper.

Arbejdet på slagterier

På et slagteri er genstanden for arbejdet dyr, som transporteres til slagteriet, aflives, slagtes, parteres og udbenes for til sidst at blive pakket og klar til at blive transporteret fra slagteriet ud til kunderne. Slagterierne er opdelt i afdelinger, som har forskellige funktioner relateret til bearbejdningsprocessen. Medarbejderne er tilknyttet en afdeling, hvor de enten arbejder på faste pladser eller "springer" fra plads til plads, alt efter hvor mesteren, den nærmeste leder, placerer dem. Medarbejdere, der arbejder ved et *bånd* eller

står på en *linje*, arbejder typisk på gruppeakkord. Andre medarbejdere arbejder ved *enkelmandsborde* og på enkeltmandsakkord, hvor de gennemfører størstedelen af den skæring, som varetages på den specifikke afdeling i eget tempo. Der er også pladser, hvor medarbejderne arbejder på timeløn, som typisk er mindre end akkorden. I nogle afdelinger holder medarbejderne pause i hold, hvor et bånd standses, imens medarbejderne er til pause. Andre steder er der pauseslagtning, hvor princippet er, at båndet aldrig stopper, så medarbejderne afløses enkeltvist og går til pause på skift. Medarbejderne er faglærte slagtere eller ufaglærte slagteriarbejdere. Selvom skæringen kan variere og medarbejderne nogle gange rokerer mellem pladser, så fremstår arbejdet relativt forudsigeligt. Der er dog forskel på dyret/kødet, som kan variere i størrelse, kvalitet og temperatur. Der er gennemført tiltag for at minimere fysiske belastninger i arbejdet. Maskiner har overtaget opgaver, som tidligere blev varetaget af medarbejderne, og der er udstyr, så de ikke skal hive og trække på samme måde som tidligere. Der er flere steder gennemført ergonomiske tiltag, fx i forhold til arbejdsstilling, og endelig rokerer medarbejderne nogle steder mellem pladser for at mindske ensidigt gentaget arbejde.

Forhandling af adgang og forskerrolle i sundhed og omsorg og på slagterier

Den formelle adgang

I plejesektoren formidlede en arbejdsmiljøkonsulent kontakt til arbejdspladserne. Herefter blev der afholdt et fællesmøde for lederne samt et præsentationsmøde for medarbejderne på hver arbejdsplads. Inden opstart blev der sendt en skriftlig introduktion om projektet til medarbejderne. Endeligt

introducerede forskeren projektet på et fællesmøde ved ankomst til arbejdspladsen. Denne introduktion betød, at alle på hver enkelt arbejdsplads var informeret om projektets mål og metode, og der var rig mulighed for at afklare eventuelle misforståelser. Der var ca. 10-30 medarbejdere på arbejde i plejesektoren i løbet af en vagt på en afdeling.

Kontakten til slagterierne gik via arbejdsmiljøorganisationen, med hvem der blev afholdt forudgående informationsmøder og herefter online-møder med medarbejdere på de enkelte afdelinger. Personerne var udvalgt af arbejdsmiljøorganisationen som kontaktpersoner og fik tilsendt informationsmateriale til distribution på afdelingerne. Forskeren fik først kontakt med de nærmeste ledere på afdelingerne ved feltarbejds start. Hun gav dem en præsentation ved ankomst og fortalte om formål og metode til de medarbejdere, hun talte med, mens hun var der. Der var ca. 100-150 medarbejdere på arbejde i afdelingerne på slagterierne.

Forskerrolle i plejesektoren

I plejesektoren blev forskeren koblet på en medarbejder, som hun fulgte i løbet af en arbejdsdag. Hun fik mulighed for at være *deltagende observatør* og erhverve en kropslig erfaring med praksis. Den første dag i den første hjemmepleje blev forskeren taget imod, som var hun en ny medarbejder og ikklædt samme uniform som dem. Det fremgår i feltnotaterne: "Da jeg ankom, blev jeg hurtigt vist ned i fællesrummet, [...], og jeg nåede knap at få mig præsenteret, før jeg fik at vide: "Du skal have tøj på", og en dame midt i 50'erne viste mig herefter ned i det fælles omklædningsrum, fandt et par bukser og en skjorte [...], og så var jeg ellers klar til at køre med ud" (Feltnotat 2021). Måske pga. påklædningen fik hun etableret en social rolle som "hjælper". Det var ikke aftalt, at hun skulle gå til hånde, men uniformen

bidrog til, at hun naturligt kunne hjælpe til hos borgerne, tage en skraldespand, smøre og servere mad og kaffe. Det gjorde tilstedeværelsen mere naturlig både for medarbejderen, borgeren og hende selv, at hun havde en konkret opgave udover at observere. Rollen som "hjælper" gav desuden mulighed for at give lidt igen til informanter, som gav adgang til deres arbejdsliv og delte deres oplevelser. I forskerens notater fremgår det, at hendes hjælp måske mindskede nogle medarbejders skuffelse over, at hun ikke kunne komme med "tips og tricks", som kunne forbedre deres arbejdsmiljø. Rollen som hjælper betød, at hun kunne give igen på en anden måde. De medarbejdere, forskeren fulgte de første dage, hjalp i situationer, hvor det ikke på forhånd var planlagt, hvilken medarbejder, hun skulle følge. Deres kommentarer om, at hun "*også godt vil hjælpe til*" var med til at åbne døren til de øvrige medarbejdere, og de kan ses som en billigelse af den sociale rolle, hun fik. I takt med at medarbejderne oplevede, at forskeren ønskede at hjælpe, så involverede de hende også i det konkrete arbejde. Hjælpen betød, at medarbejderne nogle gange kunne "mingelere" lidt med tid og opgaver, dvs. indhente lidt tid eller udføre lidt ekstra. Forskeren oplevede smil og nik, når hun smøgede ærmerne op og tog initiativ til småopgaver og når hun interesserede sig for borgerne. At deltage i praksis gav et førstehåndsindtryk af, hvilken praksis og adfærd der blev tillagt værdi og af den handleviden, som medarbejderne navigerede ud fra. Hun søgte at følge uskrevne kulturelle regler og lærte herved forbindelser mellem betydning og handling (Hasse, 2012), som en nyansat medarbejder lærer. Hun bestræbte sig fx på at være ydmyg, imødekommende, respektfuld og hjælpsom. Denne tilgang, koblet med hjælp til konkrete opgaver, var med til at etablere relationer til informanterne og medførte, hvad hun retrospektivt oplevede som en gensidig usagt "aftale" om at hjælpe

hinanden. Mens hun hjalp til med konkrete opgaver, så kvitterede informanterne med at lade hende følge med og dele erfaringer.

Rollen som hjælper gav forskeren kropslig erfaring med konkrete opgaver. Et eksempel:

"Den første borger [...] ligger [...] i en plejeseng [...] Han skal vendes [...] Hun ser på mig: [...] *"Du tager fat i den side derovre. I lagenet. Og så skal du hive op, så han kan komme længere op i sengen"*. Jeg tager fat i lagenet og hiver og håber, jeg gør det rigtigt. *"Sådan?"*. *"Ja"*. *"Så var det det"*, siger hun. *"Vi kører igen. Farvel"*. Da vi lidt efter sidder i bilen, spørger jeg: *"Var det ham, hvor I skulle have været to, men hvor du sagde, at det var ok bare at være dig, når nu jeg var med? Løftede jeg, som jeg skulle? Eller trak?"* *"Ja ja. Du hev bare for meget. For han skal selv hjælpe til. Hvis han ikke kommer langt nok op, så er det fordi, han ikke selv hjælper til. Hans arme fejler jo ikke noget. Men han synes ikke altid, at man gør det ordentligt. [...]* *Altså, nogle gange skal de bare have det ud, og så er det det"* (Feltnotat, 2021).

Som det fremgår, kunne forskeren agere anden mand. Hun fik herved en kropslig erfaring med en konkret opgave og blev oplært i, hvordan hun skulle handle i forbindelse hermed. Hun erfarede herved betydningen af oplæring og mærkede, at det "tunge" i arbejdet ikke altid handlede om konkrete løft eller fysiske belastninger hos en borger, men også kunne handle om at kunne håndtere eller forklare den respons, han/hun giver tilbage.

Via sin rolle som hjælper opstod også metodiske dilemmaer. Et eksempel er fra et plejehjem, hvor forskeren fulgte en medarbejder til en borger, som sammenlignet med den foregående dag ikke selv kunne spise. I forskerens feltnotater fremgår det:

"Mens vi sad der, stak Lotte hovedet ind: *"Kommer du og hjælper med at forflytte"*,

sagde hun henvendt til Tina. *"Vi skal være to. Og hun er klar derinde nu"*. Tina så på mig. Tog en dyb indånding og sagde: *"Kan du blive her og overtage? Eller ja. Øh. Du skal jo egentlig følge mig. Men ja, her kan du se de situationer, vi nogle gange står i. Ellers må hun vente"*, sagde hun og forlod rummet (Feltnotat, 2021).

Eksemplet viser, hvordan medarbejderen må prioritere mellem at hjælpe sin kollega med en forflytning og borgerens behov for hjælp til at spise. Situationen illustrerer den uforudsigelighed, der kan være ved, at borgerens tilstand kan forandre sig fra time til time, og det viser, at medarbejderne må vælge og afveje forskellige hensyn i nuet. Det gør medarbejderen ondt at forlade borgeren, men hun føler sig forpligtet til at træde til og hjælpe sin kollega. Dette giver et billede af den kontekst og de følelser, der kan være forbundet med de dilemmaer, medarbejderne kan opleve i deres arbejde. Eksemplet viser desuden, at forskeren har fået etableret en rolle som "ekstra mand" eller "hjælpende hånd", idet hun bliver foreslået en opgave. Afledt af medarbejderens konstatering – *"Du skal jo egentlig følge mig"* – oplever forskeren her et dilemma. Hvad er vigtigst? At gå eller blive hos den ældre dame? Hun skriver:

"Jeg blev siddende. Havde ikke brug for at mærke, hvordan det føltes at gå. Blikket i Lottes øjne sagde det hele. Jeg lagde roligt armen på borgerens skulder. Gav den et forsigtigt klem. Søgte øjenkontakt. *"Nu skal du se. Her er et stykke brød"*, sagde jeg og førte brødet langsomt til hendes mund" (Feltnotat, 2021).

Forskeren ender med at blive ved borgeren efter at have diskuteret med sig selv, om dette er i konflikt med forskerrollen. "Det rigtige at gøre" i deltagerrollen som den "hjælpende hånd" er at blive ved borgeren. En distanceret

observatørrolle (konventionel etnograf) med fokus på "shadowing" som metode (Czarniawska, 2007) ville formentlig argumentere for, at det metodisk "rigtige" at gøre ville være at følge medarbejderen. Eksemplet ville da illustrere besværet forbundet med at have flere roller på samme tid, da forskeren ikke både ville kunne opfylde sin rolle som den "hjælpende hånd" og samtidig være forsker. Set fra et autoetnografisk perspektiv er dette imidlertid ikke en metodisk udfordring, idet fokus er deltagelsen. Forskerens oplevede dilemma ville med et autoetnografisk perspektiv betragtes som en nyttig kilde til data om de situationer, som medarbejderne står i, og de følelser, disse situationer kan medføre.

Forskerrolle på slagterier

På slagterierne blev forskeren ikklædt håret og en overtræksdragt, som gæster eller kontormedarbejdere anvender, når de bevæger sig rundt i produktionen. Det blev aftalt, at hun kunne følge arbejdsmiljørepræsentanten rundt i produktionen uden at forstyrre arbejdets gang. Efter at have gjort det et par dage, som foruden sikkerhedsrundgang også indebar møder med mestre og produktionsansvarlige, forsøgte forskeren selv at gå rundt på slagteriet og observere produktionens gang.

"En mand tager kødstykket fra mekanikken i loftet ned på båndet, sender det videre til medarbejdere, som står ved et bånd, der kører. Side om side har de hver deres job at gøre med det stykke kød, der passerer dem. Konstant bevægelse. Videre til næste. I loftet masser af bånd, mekanik der kører, larmer, afbrudt af bomb fra bakker, der klasker mod hinanden. Medarbejderne drejer hovedet halvt, når nogen kommer forbi. Står med knivsæt. Ens tøj, forklæde med et nummer på og handsker for at undgå snitskader. De har net om håret. Medarbejdere med skæg

har også et om munden [...] Skære, skære – næste luns – skære, skære – næste luns, vende, dreje, skære, skære. [...] Nogle bevæger sig, som var de i en let dans med kniv og kød. Andre som om de kæmper en hård kamp [...] Pludselig stopper båndet. "Gulvmænd" undersøger fejl. Mester går stærkt. Håndværkere tilkaldes. Fejlen skal hurtigt fikses, så de kan komme i gang igen" (Feltnotat, 2021).

Til at begynde med troede medarbejderne, at hun kom som tidskontrollør for at se, om der skulle justeres på akkorden, og de skulle arbejde hurtigere. Flere af dem ville dog gerne fortælle om deres oplevelse af arbejdet og håndtering af smerter. "Det er bare med at følge med og hænge i", blev der sagt. "Det er produktion og kvalitet, der tæller". Det var dog svært for forskeren at høre, hvad der blev sagt og fokusere på den enkelte medarbejder med den trafik og støj, der var i omgivelserne. Efter at have observeret en periode fik forskeren svært ved blot at betragte arbejdet.

"I produktionen igen. Står bare og registrerer lidt. Kasser kører. Skubbes ned. Kører hen. Bomb. Klasker, når de støder sammen. [...] Jeg kan stå og tale lidt, men det føles mærkeligt at stå der uden at gøre noget. Det er som om, stedet ikke egner sig til, at man står og taler længere tid. Det virker forkert, at jeg står der. Virker forkert at gå rundt og observere et arbejde og medarbejdere, som fortæller, at de i forvejen føler sig overvåget – selvom jeg har fortalt dem om formålet med min tilstedeværelse" (Feltnotat, 2021).

Derudover var der flere udenlandske medarbejdere, som hun ikke kunne tale med pga. sprogbarriererne, og det var svært for hende at holde styr på, hvem hun havde talt med, fordi medarbejderne skiftede plads hvert kvarter. Forskeren var frustreret over ikke at

have talt mere med de slagterimedarbejdere, der stod ved båndet, og hun besluttede at opsøge dem i pausen. Hun planlagde at følge et hold til pause og havde udset sig et par medarbejdere, som hun havde talt lidt med. Det viste sig alligevel at være svært at følge dem fra bånd til pause:

"De løb ikke, det måtte man jo ikke. Det var noget af det første, jeg fik at vide, da jeg blev vist ned i produktionen. [...] *"Gulvet kunne være glat [...]"*. Jeg havde ikke fået spurgt til, hvorfor det var nødvendigt at sige, at man ikke måtte løbe. Men nu kunne jeg godt se det. Transporten fra bånd eller station, hen med kniven, af med tøjet, spule sko, vaske hænder og spritte sikkerhedsudstyr. Det skulle gå stærkt. Pausen var startet, og de, der skulle ryge, havde ekstra travlt, hvis de skulle nå det hele. Hvert minut talte. Jeg sprang ind til siden og lod dem gå forbi mig. Så kunne jeg [...] fange dem oppe i kantinen" (Feltnotat, 2021).

Det viste sig at være svært at tale med medarbejderne i frokostpausen, hvor de sad blandet fra forskellige afdelinger, og forskeren kunne ikke genkende medarbejderne fra den afdeling, hun observerede på. Det lykkedes dog at skabe kontakt til nogle medarbejdere. De fortalte om sikkerhedsudstyr, og da hun var nysgerrig efter, hvordan det var at stå med en brynje, fandt de straks en, hun kunne prøve. Tilsvarende, da hun fortalte en medarbejder om besvær med helt at forstå, hvordan det var at være slagteriarbejder, så arrangerede han, at hun kunne få lov til at få udstyr, handsker og kniv i hånden og prøve at udbene. Han fortalte om nødvendigheden af god oplæring og viste, hvordan hun skulle holde hånden, så hun slappede af, når hun skar: *"Det handler om at lære, at du ikke skal spænde i kroppen"*. Muligheden for at skære gav en forståelse for, at det også handler om teknik, oplæring og

arbejdsvaner, når medarbejdere på et slagteri forsøger at minimere smerter.

På et andet slagteri forsøgte forskeren også at placere sig i kantinen i et forsøg på at skabe kontakt til flere medarbejdere, der arbejdede med kniv. Også her ville flere medarbejderne gerne dele erfaringer, men rummet var ikke egnet. Når 1-2 medarbejdere talte, kunne alle andre høre det. Desuden talte de alle om, at de kun havde begrænset tid til pause, fordi de også skulle på- og afklæde sig sikkerhedsudstyr. Forskeren skriver: "En medarbejder, jeg talte med, nåede ikke at spise sin madpakke: *"Jeg vil gerne snakke med dig"*, sagde han. *"Det er ikke det. Men der kan du se, vi har så kort tid. Og nu har jeg heller ikke nået at spise min mad"*. Han sukkede" (Feltnotat, 2021). Hun følte det uetisk at forstyrre medarbejderne i deres pause og fravalgte den strategi. Hun konstaterede samtidig, at skulle hun have samme kropslige fornemmelse af arbejdet som slagteriarbejder, så skulle hun "gå i oplæring og prøve at stå med kniven på båndet [...]" (Feltnotat, 2021). Som observatør havde hun ikke mulighed for at stå ved siden af medarbejderne eller følges med dem: "Jeg er altid i hælene på dem eller bagved. Nogle gange foran, så jeg må springe til siden, så de kan komme forbi" (Feltnotat, 2021).

Forskeren fandt det vigtigt, at hun fik mulighed for også at tale med medarbejderne om deres oplevelser og de observationer, hun allerede havde gjort sig, så hun fokuserede herefter på at sikre tid til interviewaftaler, hvor medarbejderne blev trukket ud af arbejdet. På de sidste afdelinger fokuserede hun derfor primært på at få etableret interviewaftaler via sin kontaktperson på arbejdspladsen.

Involvering i begge brancher

At følge arbejdspladsen over en længere periode medførte en mulighed for at etablere relationer over tid. Særligt i plejesektoren gav det mulighed for at stille opfølgende spørgs-

mål, og medarbejderne havde mulighed for at uddybe. Disse erfaringer understreger værdien af at være der, og hvordan relationer og observation over tid kan øge den viden og information, man får. Relationerne og forståelsen for feltet i plejesektoren betød, at forskeren kom tæt på feltet og nogle informanter. I pausen eller i omklædningsrummet var der plads til samtaler om mere private forhold, hvilket gav mulighed for at etablere en mere personlig relation, hvilket forskeren oplevede, var med til at gøre tilstedeværelsen og samtalerne mere naturlige og kontakten til informanterne tættere. Jo længere tid hun var på den enkelte arbejdsplads, des mere trådte forskeridentiteten i baggrunden. Dette kommer til udtryk i forskerens notater, som viser, hvordan hun reflekterer over, hvordan hun kunne hjælpe til og beskrivelser af dage, hvor motivationen for at hjælpe med de konkrete opgaver var større end motivationen for den undersøgelse, hun var i gang med. Det viser sig fx i en situation, hvor forskeren under et interview med en medarbejder, som var taget ud af vagten til interview, "føjte hun begyndte at trippe og skulle skynde sig at nå de sidste spørgsmål" (Feltnotat, 2021). Fordi hun kendte til den aktuelle situation på arbejdspladsen og vidste, hvordan kollegerne havde flere opgaver pga. interview-situationen, fik hun svært ved at være i nuet i interviewet. Derudover kom det til udtryk ved glæden, forskeren følte, da en informant udtalte: "*Dorte, Du er jo slet ikke sådan forsker. Altså, sådan en kloge én [...]* Man kan snakke med dig. Vi vil da gerne have dig i vores gruppe [...]" (Feltnotat, 2021). Af notaterne fremgår det herefter: "Det var tegn på, at tiden var ved at rinde ud – det var tid til at komme videre – tilbage i mit gamle arbejdstøj". Forskeren registrer altså her, at det er lykkedes hende at skabe relationer, og hun har en fornemmelse af, hvilken adfærd der tillægges værdi i gruppen. Hun vurderer at være kommet så tæt på som muligt og har nu

et behov for at anlægge en analytisk distance og se sin rolle og sit feltarbejde udefra. Dette er illustreret ved metaforen om at komme i "sit gamle arbejdstøj".

Det var sværere for forskeren at blive en "naturlig" del af hverdagen på slagterierne. Det var svært at finde en rolle og mulighed for at interagere med medarbejderne, når hun bevægede sig rundt på slagteriet. Hun vurderede, at den tid, der var til rådighed (pga. projektets tidsramme og forudgående aftale med afdelingerne), ikke var tilstrækkelig i forhold til at skabe relationer og lære medarbejdere godt at kende. Selvom hun fik etableret kontakter, krævede det mere tid at blive en "naturlig" del af hverdagen og indgå i en mere naturlig interaktion med medarbejderne. Derudover ville det kræve mere tid at vænne sig til omgivelserne. Denne erkendelse viser sig i notater, hvor hun beskriver, at hun endnu ikke føler sig helt afslappet i omgivelserne med kød, blod og støj trods adskillige besøg på slagterierne, og at hun har svært ved at finde vej: "Hvordan kan jeg komme ind og forbi? Trænge gennem sprækken af nøgne [dyre-]kroppe, der dingler i fart – tæller til ti. Hvornår er der frit? Mellem en kniv og en luns? Som om jeg ikke bærer det rigtigt. Føler mig forkert i det kluns" (Feltnotat, 2021). Over halvvejs i feltarbejdet føler forskeren stadig ikke, hun kan "danse i takt til musikken" på slagteriet og oplever sig selv som fremmed i miljøet. Beskrivelserne af hvordan hun søger at bevæge sig rundt på slagteriet, er samtidig en metafor for det besvær, hun oplever med at "trænge igennem" og komme tættere på informanterne i den distancerede forskerrolle, hun har. Det er svært for hende at begå sig i miljøet, og det illustrerer, hvordan den distancerede observation hverken øger kontakten eller relationerne til medarbejderne, ligesom den forekommer "unaturlig" for forskeren. Det er svært for hende at trænge igennem barriererne, finde tid og rum til

at interagere med medarbejderne fraset de arrangerede interviewaftaler.

Opsamlende diskussion

Praksisfortællingerne fra slagterier og plejesektoren viser de levede erfaringer i relationen mellem forsker og felt, og de illustrerer, hvordan forhandlingsprocesser om forskerrolle udspiller sig på tværs af kontekst. Denne illustration viser muligheder og barrierer for forskellige forskerroller i etnografisk feltarbejde og at konteksten har betydning for, hvilke roller der er tilgængelige. Derudover viser den, hvordan forskellige forskerroller bringer forskellige metodiske muligheder med sig, og at den metodiske tilgang således også er kontekstbestemt og til forhandling.

Muligheder og barrierer for forskerrollen ved brug af deltagerobservation

Observationsmulighederne i de to brancher var forskellige. Mens plejesektoren gav mulighed for høj deltagelse og involvering, gjorde det modsatte sig gældende på slagterierne. I plejesektoren var det muligt at følge medarbejdere i løbet af deres arbejdsdag, og forskeren fik mulighed for at påtage sig opgaver og tale med medarbejderne om deres opgaver. Det lykkedes at skabe relationer til medarbejdere, som kunne hjælpe med kontakt til andre og legitimering af tilstedeværelsen. Rollen bidrog til, at forskeren kunne indgå en kulturel læreproces og lære gennem kroppen. Hun fik mulighed for at tage en nyanset medarbejders perspektiv og undersøge hvilke handlinger, der blev tillagt værdi. Det gav mulighed for at mærke, hvad der tæller på egen krop og mulighed for at forfølge spor og leve sig ind i informanternes verden og udfordre forforståelse. Og måske vigtigst af alt kunne hun nedtone rollen som forsker – tale med medarbejdere og neutrali-

sere afstand, der kan opleves mellem forsker og informant.

På slagterierne observerede forskeren mere generelt i afdelingerne og havde kortere samtaler med medarbejderne. Antallet af medarbejdere samt arbejds konteksten gjorde det svært at uddybe formål for alle medarbejdere og legitimere tilstedeværelsen. Sammenlignet med plejesektoren var der ikke samme mulighed for at få en rolle som deltagende observatør, så selvom forskeren prøvede at stå med en kniv i hånden og forsøgte at gøre en slagterimedarbejder kunsten efter, så fik hun ikke her samme kropslige erfaring med, hvad det vil sige at "stå på båndet" som slagterimedarbejder. Observation var mere distanceret, og rollen som forsker forblev allestedsnærværende på slagteriet, hvor hun på trods af en god modtagelse havde udfordringer med at blive en "naturlig" del af hverdagen.

Kontekstens betydning for mulige forskerroller

Fortællingerne fra de to brancher illustrerer, hvordan forhandling om forskerrolle udspiller sig på tværs af kontekst, og hvordan konteksten har betydning for, hvordan det forløber. Der kan være flere forklaringer på, at det forløb, som det gjorde i de forskellige brancher. Forskerens kendetegn kan have spillet en rolle i kontakten med brancherne. Plejesektoren forbindes traditionelt set med det "bløde" og feminine, mens den maskuline kultur på slagteri i højere grad forbindes med det "hårde". Forskerens køn kan have spillet en rolle i forhold til den rolle, hun kunne indtage og den viden, hun fik adgang til. I plejesektoren var der borgere, som ikke ønskede mandlige hjælpere. Muligheden for at deltage i arbejdet havde måske været anderledes, hvis forskerens biologiske køn var mand. Forskerens køn gav hende desuden adgang til omklædningsrummet, hvor størstedelen af medarbejderne klædte om. Her var

det muligt at føre andre samtaler, som ikke handlede om jobbet. I plejesektoren havde forskeren måske derfor en fordel ved at være født som kvinde, da det gav indgang til et andet rum, andre samtaler og hermed andre relationer. Forskeren havde imidlertid ikke en oplevelse af, at hendes biologiske køn var en barriere for en mere aktiv og deltagende forskerrolle eller en mere "naturlig" tilstedeværelse på slagterierne. På slagterierne var der flere kvinder ansat. Fælles for de kvinder, som forskeren talte med, var dog, at de værdsatte den direkte og kontante kultur, som også flere mandlige slagteriarbejdere fremhævede som kendetegnende for branchen. Det var vigtigt at kunne begå sig i denne kultur som medarbejder på et slagteri. Måske havde forskeren følt en mindre distance til medarbejderne, såfremt hun havde formået at indgå og deltage i denne omgangsform.

Forskeren havde lettere ved at begå sig i omgangsformen i plejesektoren, og relationerne til informanterne udviklede sig hurtigere både pga. fælles oplevelser med arbejdsopgaver og mere personlige samtaler i omklædningsrummene. Forskeren lærte hurtigt sproget og opnåede herved en anden kontakt, som bevirkede, at der relativt hurtigt blev skabt kontakt. Jf. Burgess så nåede forskeren til en fase i relationen til flere informanter, hvor hun opnåede personlig accept. Denne forskerrolle betød høj grad af integration i den sociale organisation, hvilket stod i kontrast til grad af integration på slagteriet. Disse erfaringer viser, at relationen mellem forsker og felt har betydning for, hvilke roller det er muligt at indtage, og at kendetegn ved forskeren kan spille en rolle i den forbindelse. De viser også, at tid og rum er afgørende for muligheden for at udvikle relationer. Dette understreger pointen fra metodelitteraturen om, at adgang handler om at opbygge bæredygtige relationer med aktørerne i feltet og at dette kan være en meget tidskrævende

proces (Bailey, 1994; Bogdan og Taylor, 1975, i Kristiansen og Krogstrup, 2004).

Arbejds konteksten havde også betydning for, hvordan forhandling af forskerrolle udspillede sig. I plejesektoren er der ofte afsat tid til medarbejdernes opgaver, men fordi forskeren fik mulighed for at hjælpe til, så oplevede hun ikke sin tilstedeværelse som en forstyrrelse i medarbejdernes arbejdsdag. Trods standardtider og en tidsplan må medarbejderne i plejesektoren tilpasse deres arbejde til den specifikke kontekst. I denne arbejds kontekst kunne forskeren træde til og indgå i denne tilpasning og justering af tid, hvilket gjorde det muligt at finde tid og plads til hendes tilstedeværelse. Derudover kan en ufaglært social rolle i plejesektoren relativt nemt indtages, og det gav forskeren mulighed for at forhandle sin plads. Hun fik adgang til medarbejdernes oplevelser og tanker, mens hun hjalp til med deres arbejdsopgaver. Den stiltiende aftale, gensidige forhandling og aftale om at "vi hjælper hinanden", fremstår af stor betydning for forskerens muligheder for at indtage rolle og tilegne sig viden om feltet.

På slagteriet derimod følte hun tilstedeværelsen som en afbrydelse i det velstrukturerede, optimerede maskineri, hvor arbejdsopgaver søges optimeret blandt andet via tidsstudier. Et system fokuseret på perfektionering og rationalisering af driften (Hasle & Møller, 2005). Forskeren mærkede kulturen kropsligt ved at føle sig som en afbrydelse i det orkestrerede system, og denne arbejds kontekst havde betydning for forskerens oplevelse af tid til forskningsprojektet og mulighed for at indtage en mere deltagende forskerrolle. Som ufaglært på et slagteri kræves oplæring. Deltagelse ville kræve planlægning, og det ville ikke være en gevinst for medarbejderne at have forskeren med på båndet. Forskeren havde intet at forhandle med og fik en rolle, som nærmede sig total observatør (jf. Gold, 1989). Den distancere-

de observationsform gjorde det sværere at legitimere tilstedeværelsen, fordi den, uden samtale med medarbejderne, fik karakter af overvågning.

Disse fortællinger viser, hvordan arbejds-konteksten har betydning for, hvilken rolle det er muligt at indtage. De bekræfter, hvordan adgang til data, position og forskerrolle er et resultat af løbende forhandlinger mellem forsker og informanter (Burgess, 1984; Kristiansen & Krogstrup, 1999; Steffen, 1995). Tilstedeværelsen og rollen skal legitimeres, førend etnografen får mulighed for at blive behandlet som deltager og få adgang til diverse aktiviteter og roller (Hasse, 1995, s. 60). Fortællingerne understreger, hvor vigtigt det er, at man som forsker har noget at forhandle med. I plejesektoren var der plads til, at forskeren kunne være nybegynder, som faktisk kunne være til hjælp. På slagteriet skulle hun være "ekspert" for at kunne deltage uden at sinke de andre.

Metodiske indsigter opnået via erfaringer med forskellige forskerroller

De forskellige forskerroller gav forskellige muligheder rent metodisk. Forskeren var inspireret af en metodisk tilgang, hvor man søger at komme så tæt på det, man studerer, som muligt og mærker alle detaljer via kropslig og sanselig tilstedeværelse. Hun tilstræbte at være deltager som observatør (Gold, 1989). Denne tilgang lykkedes i plejesektoren. Forskerrollen gav en kropslig forståelse for selve arbejdet, og den muliggjorde endda en autoetnografisk tilgang, hvor forskeren omfavnede egne erfaringer og inddrog dem i analysen og samtaler med informanter. Via forskerrollen fik forskeren mulighed for at anvende en autoetnografiske tilgang, som var datagenererende og en kilde til en anden forståelse og viden om feltet, og som samtidig åbnede op for andre måder at formidle erfaring fra feltet. Erfaringerne med den del-

tagende forskerrolle i plejesektoren bidrog således med en mulighed for at udforske autoetnografiens potentiale. Samtidig blev autoetnografiens begrænsninger tydelige. Begrænsningen ved autoetnografien er også dens styrke: At der tages udgangspunkt i egne erfaringer. Dette kan blive en ulempe, hvis autoetnografien står alene. Autoetnografen kan ikke antage, at feltets aktører oplever det samme som etnografen. Brug af metoden forudsætter dialog med aktører i feltet for at undersøge, om og hvordan deres erfaringer evt. adskiller sig fra forskerens erfaringer (Larsen, 2018). Denne del er vigtig for at hæve erfaringerne op over det personlige og for at sikre at få aktørernes perspektiv, hvorfor forskeren var opmærksom på at undersøge forskelle mellem egne og informanternes oplevelse af forskellige situationer. Samtidig krævede den tætte kontakt til medarbejderen, at forskeren ikke lod den tætte relation til informanterne påvirke hendes analyser.

Den totale observatørrolle (Gold, 1989), som var til rådighed for forskeren på slagterierne, bidrog også til metodiske overvejelser og nye indsigter.

På trods af at forskeren ikke varetog de samme opgaver som slagteriarbejderne, så bidrog tilstedeværelsen med en anden form for viden. I sin indgående jagt på informanter med tid til at tale uforstyrret fik hun adgang til mange af de samme fysiske rum og rutiner på slagteriet, som slagteriarbejderne bevæger sig i, og herved fik hun alligevel mulighed for at gøre brug af kroppen som et "sanseligt forskerapparat" (Hasse, 2002). Beskrivelserne af forskerens færden på slagteriet og forsøg på at få adgang, hvor hun må springe fra side til side for ikke at være i vejen, bidrager med et særligt indblik i arbejdets organisering på et slagteri, og at man må være en effektiv del af maskineriet for at passe ind. De autoetnografiske beretninger herom viser ikke kun, hvordan sådanne beskrivelser kan anvendes i analyse af nærhed/distance mellem forsker

og felt, men de bidrager i sig selv med en unik viden om konteksten, som medarbejderne arbejder i. Interviewdata understreger da også, hvordan disse erfaringer har givet forskeren mulighed for at stille andre spørgsmål til medarbejderne, som hun ikke havde haft mulighed for at stille, hvis hun ikke havde haft disse oplevelser. De metodiske erfaringer fra slagteriet bekræfter yderligere, hvor vigtigt det kan være at afsøge nye muligheder, selv når adgangen er svær, fordi der også her findes viden om det man studerer (Alvesson & Kärreman, 2007; Wegener & Aakjær, 2014).

Konklusion

Praksisfortællingerne fra slagterier og plejesektoren viser levede erfaringer i relationen mellem forsker og felt, og de illustrerer, hvordan forhandlingsprocesser om forskerroller udspiller sig på tværs af kontekst. Herved synliggøres muligheder og barrierer for at anvende forskellige forskerroller i etnografisk feltarbejde. Erfaringerne med forskellige forskerroller viser opmærksomhedspunkter ved både nær og distanceret deltagerrolle, og de illustrerer, hvordan forskellige roller giver forskellige metodiske muligheder og indsigter i den arbejdspraksis, der studeres. Det fremgår, hvordan forskerens aktive del-

tagelse i arbejdet i den ene branche giver en kropslig erfaring og er en særlig kilde til forståelse og viden om arbejdet. Men erfaringerne fra den anden branche, hvor forskeren henvises til en rolle som observatør, bidrager også med en viden om det arbejdsliv, der udfolder sig på arbejdspladsen. Artiklen bidrager desuden til diskussionen mellem forskellige etnografiske retninger ved at understrege autoetnografiens potentiale. De autoetnografiske beretninger bidrager med en unik kulturel indsigt i arbejdskonteksten i de to brancher, og de er dermed eksempler på, hvordan personlige oplevelser kan løftes til et højere abstraktionsniveau, der giver viden om konteksten, der studeres. Derudover bidrager artiklen med en illustration af, hvordan autoetnografiske beskrivelser kan kobles med konventionelle etnografiske beskrivelser. Hvis konteksten tillader det, kan metoderne supplere hinanden og hjælpe forskeren til at tydeliggøre og skifte mellem roller i løbet af feltarbejdet og i sin skriftlige fremstilling. En væsentlig metodisk pointe i artiklen er dog, at forskerrollen og den metodiske tilgang ikke er noget, der frit kan vælges, men er noget, som forhandles og bestemmes af konteksten og som ikke mindst kræver, at forskeren har noget at forhandle med, der tillægges værdi i den givne kontekst.

REFERENCER

- Adams, T., Jones, S. L. H., & Ellis, C. (2015). *Auto-ethnography: Understanding Qualitative Research*. Oxford University Press.
- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2007). Constructing Mystery: Empirical Matters in Theory Development. *The Academy of Management Review*, 32(4), 1265-1281. <http://www.jstor.org/stable/20159366>
- Andersen, P. T., & Larsen, E. L. (2017). Kultur som hverdagsliv. In M. H. Jacobsen, Andersen, PT. (Ed.), *Kultursociologi og kulturanalyse* (pp. 119-135).
- Anderson, L., & Austin, M. (2012). Auto-ethnography in leisure studies. *Leisure Studies*, 31(2), 131-146. <https://doi.org/10.1080/02614367.2011.599069>
- Bailey, K.D. (1994). *Methods of Social Research*. New York: Free Press.
- Bogdan, R., & Taylor, S. J. (1975). *Introduction to qualitative research methods : a phenomenological approach to the social sciences*. Wiley.

- Bourdieu, P. (1999). *Meditasjoner*. Pax.
- Brewer, J. D. (2000). *Ethnography*. Open University Press. <https://books.google.dk/books?id=V-z6AAAAAMAAJ>
- Burgess, R. G. (1984). *In the field. An introduction to Field Research*. Allen & Unwin.
- Baarts, C. (2010). Autoetnografi. In S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder – en grundbog*. Hans Reitzels Forlag.
- Christiansen, D. H., Nielsen, K. J., Andersen, D. R., & Andersen, J. H. (2022). Musculoskeletal health climate is associated with musculoskeletal pain and sickness absence among workers: a cross-sectional study. *BMJ Open*, 12(4), e056485. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-056485>
- Clifford, J. (1986). Introduction: Partial Truths. In J. C. G. E. M. (ed.) (Ed.), *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* (pp. 1-27).
- Czarniawska, J., B. (2007). *Shadowing: And other techniques for doing fieldwork in modern societies*. Liber.
- Ellis, C., Adams, T., & Bochner, A. (2011). Autoethnography: An Overview *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 12(1), 273-290. <https://doi.org/http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs1101108>.
- Geertz, C. (1973). *Thick description: toward an interpretive theory of culture* (Vol. 1st ed.).
- Goffman, E. (1989). ON FIELDWORK. *Journal of Contemporary Ethnography*, 18(2), 123-132. <https://doi.org/10.1177/089124189018002001>
- Gold, R. L. (1958). Roles in Sociological Field Observations. *Social Forces*, 36(3), 217-223. <https://doi.org/10.2307/2573808>
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in Practice*. Taylor & Francis. https://books.google.dk/books?id=cgjY_Xg6_TsC
- Hasle, P., & Møller, N. (2005). Fra en konfliktkultur til udvikling i fællesskab — social kapital i danske slagterier. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 7(3), 71. <https://doi.org/https://doi.org/10.7146/tfa.v7i3.108489>
- Hasse, C. (1995, s. 60). FRA JOURNALIST TIL „BIG MAMMA“: Om sociale rollers betydning for antropologers datagenerering. *Tidsskriftet Antropologi*, 31. <https://doi.org/https://doi.org/10.7146/ta.v0i31.115456>
- Hasse, C. (2002). *Kultur i bevægelse*. Samfundslitteratur.
- Hasse, C. (2012). *Kulturanalyse i organisationer – Begreber medtoder og forbløffende læreprocesser*. Samfundslitteratur.
- Hasse, C., Trentemøller, S., & Sinding, A. B. (2008). *Draw the Line! Universities as Workplaces for Male and Female Researchers in Europe*.
- Jacobsen, H. M., & Kristiansen, S. (2001). *Farligt feltarbejde : etik og etnografi i sociologien*. Aalborg Universitetsforlag.
- Jacobsen, M. H., & Jensen, H. L. (2018). etnografi og etnografisk metode. In M. H. Jacobsen & H. L. Jensen (Eds.), *Etnografier*. Hans Reitzels forlag.
- Jensen, S. Q. (2012). Kvalitativ subkulturforskning – At studere kulturel kreativitet på samfundets bund. In M. H. Jacobsen, Jensen, S.Q. (Ed.), *Kvalitative udfordringer* (1. udgave ed., pp. 384 sider). Hans Reitzel.
- Kristiansen, S., & Krogstrup, H. K. (1999). *Deltagende observation : introduktion til en samfundsvidenskabelig metode* (1. udgave ed.). Hans Reitzel.
- Larsen, J. (2018). Autoetnografi – kropslig mobilitet og sport. In M. H. Jacobsen & H. L. Jensen (Eds.), *Etnografier* (1. udgave ed., pp. 151-173). Hans Reitzel.
- Lindhardt, M. (2014). Fænomenologien i Antropologien *Tidsskriftet Antropologi*, 69. <https://doi.org/https://doi.org/10.7146/ta.v0i69.27303>
- Prieur, A. (2002). At sætte sig i en andens sted: En diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde. In M. H. Jacobsen, Kristiansen, S., Prieur, A. (Ed.), *Liv, fortælling, tekst : strejftog i kvalitativ sociologi* (pp. 356 sider). Aalborg Universitetsforlag.
- Reeves, S., Kuper, A., & Hodges, B. (2008). Qualitative research: Qualitative research methodologies: Ethnography. *BMJ (Clinical research ed.)*, 337, a1020. <https://doi.org/10.1136/bmj.a1020>
- Spradley, J. (1980). *Participant observation*. Harcourt Brace Jovanovich College publishers.
- Steffen, V. (1995). Hinsedes forestillingen om det forudsigelige. Om at være drikkende ikke-al-

- koholiker blandt ikke-drikkende alkoholikere. *Tidsskriftet Antropologi*, 31, 7-18.
- Wacquant, L. J. D. (2004). *Body & Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*. Oxford University Press. <https://books.google.dk/books?id=0AlzUOM-QjOoC>
- Wegener, C., & Aakjær, M. (2014). Smidt ud og brændt af – to historier om sammenbrudsdrøvet arbejdslivsforskning. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 16(3), 85–99. <https://doi.org/https://doi.org/10.7146/tfa.v16i3.108973>

Dorte Raaby Andersen, sociolog, ph.d., forsker,
Arbejdsmedicin Regionshospitalet Gødstrup, doteader@rm.dk

Kent Jacob Nielsen, psykolog, ph.d., souschef,
Arbejdsmedicin Regionshospitalet Gødstrup, kent.nielsen@goedstrup.rm.dk

Susanne Nissen Sagoo, sundhedsantropolog, forskningsmedarbejder,
Arbejdsmedicin Regionshospitalet Gødstrup, susasago@rm.dk

Johan Hviid Andersen, ph.d., klinisk professor,
Arbejdsmedicin Regionshospitalet Gødstrup, Johan.Hviid.Andersen@goedstrup.rm.dk

David Høyrup Christiansen, ph.d., lektor, forskningschef,
Hospitalsenheden Midt, David.Christiansen@midt.rm.dk